

РОЗДІЛ І

І

Долина Салінас-Веллі лежить у Північній Каліфорнії. Ця болотиста трясовина тягнеться між двома гірськими хребтами, і річка Салінас в'ється й петляє посередині, аж доки впадає у Монтерейську затоку.

Я пам'ятаю назви, які давав у дитинстві травам і таємничим квітам. Я пам'ятаю, де могли жити жаби, о котрій годині прокидаються влітку пташки, як пахнуть дерева і пори року, ба навіть який вигляд мали, як ходили, а то й тхнули люди. Пам'ять на пахощі дуже сильна і багата.

Я пам'ятаю, що Габіланські гори на сході долини невисокі й привітні, повні сонця, принад і заохочення, бо так і хотілося залізти на їхні теплі схили, як на материнські коліна. Ці гори манили до себе, темно-жовта трава обіцяла ласку. Гори Санта-Лючія стримали до неба на заході, закривали долину від відкритого моря і були темні й похмурі — ворожі і небезпечні. Я завжди відчував жах перед заходом і любов до сходу. Звідки узялося це відчуття — не можу сказати, от хіба що ранок виринав із-за вершин Габіланів, а ніч спливала з кряжів Санта-Лючії. Можливо, народження і смерть дня спричинило моє ставлення до цих двох гірських хребтів.

З обох боків долини маленькі струмки витікали з гірських каньйонів і вливались у річище Салінаса. Вологими зимами ці потічки набирали сил, переповнювали річку, що вона аж закипала й шаленіла, виходила з берегів і тоді ставала руйнівною. Річка розмивала межі фермерських угідь, змивала цілі акри ґрунту; вона валила й затягала у себе клуні й хати, і їх шарпала і шматувала течія. Вона нападала на корів, свиней, овець і топила їх у своїй каламутній, коричневій воді, й волокла до моря. Згодом, коли приходила пізня весна, річка звужувалася, і виступали її піщані береги. А влітку річка взагалі висихала. Тільки у глибоких вирах під крутим берегом залишалися якісь калюжі. Очерет і трави в'янули, верби розпростовувалися, і на їхніх гілках поналипало сміття від паводку. Салінас не була повноцінною річкою. Літнє сонце заганяло її під землю. Вона взагалі не була гарною річкою, проте іншої ми не мали, а тому вихвалялися нею: яка вона небезпечна вологими зимами і яка суха у сухе літо. Можна хвалитися будь-чим, якщо воно єдине, що маєш. Що менше маєш, то більша, мабуть, і потреба вихвалитися.

Ложе Салінас-Веллі між хребтами і під схилами пласке, бо долина ця колись становила дно стомильного внутрішнього моря. Гирло річки у Мосс-Лендінгу кілька століть тому слугувало входом до цього видовженого водного шляху. Якось мій батько пробурих колодязь за п'ятдесят миль униз по долині. Бур спершу вийшов із ґрунтом, потім із гравієм, а потім із білим морським піском, повним черепашок і навіть китового вуса. Піску було на двадцять футів у глибину, а потім знову чорна земля, а ще й шматок нетлінного каліфорнійського мамонтового дерева, яке ніколи не гние. До внутрішньої протоки на місці

долини очевидно був ліс. І все це лежало просто у нас під ногами. Ночами мені іноді здавалося, що я відчуваю і це море, і цей ліс мамонтових дерев, який йому передував.

На розлогих пласких акрах долини орний шар був глибокий і родючий. Він потребував лише багатої на дощі зими, щоб дати буйний розвій травам і квітам. Весняні квіти у вологий рік були неймовірні. Усе ложе долини, усі схили вкривалися люпином і маком. Одна жінка якось сказала мені, що кольорові квіти видаються яскравішими і виразнішими, якщо додати до них кілька білих. Кожна пелюстка синього люпину облямовується білим, і тоді це люпинове поле видається ще блакитнішим, ніж можна уявити. Й уся ця біло-блакить змішується зі спалахами каліфорнійського маку. Мак також має вогняні барви — не жовтогарячі, не золотаві, а от ніби щире золоте розтопили, щоб на його поверхні виступила пінка, то оця золота пінка мала б колір маків. На схилі весни виростала гірчиця і тяглася високо вгору. Коли мій дід приїхав до долини, пагони гірчиці були такі високі, що голова вершника ледь виднілася понад жовтими квітками. На горах трава рясніла жовтцем, молодилом та братками з чорними серединками. А трохи згодом виростали червоні й жовті стебла кастилеї. Ці квіти люблять відкриті сонячні місця.

Під крилатими віргинськими дубами, у затінку, розкошувала запашна тропічна папороть, а понад замшліми берегами водних потічків звисали цілі пасма п'ятиперної папороті й золотих спинок. А ще там росли дзвіночки, маленькі ліхтарики, вершково-білі, майже гріховні на вигляд, але вони були такі рідкісні і чародійні, що коли дитина знаходила цю квітку, то почувалася весь день обраною і особливою.

Коли наставав червень, трави колосились і тьмяніли, і схили набували коричневого, власне, не коричневого, а золотаво-шафраново-червоного кольору — його не описати. Відтоді, доки не пройде перший дощ, земля всихала, потічки завмирили. На пласкій землі проступали тріщини. Річку Салінас поглинав пісок. Долиною віяли вітри, здіймаючи пилюку і сухі стебла; вони набирали силу й рвучкість, простуючи на південь. Надвечір вітер ущухав. То був колючий, нервовий вітер, порошок врізалися людям у шкіру, опікали їм очі. Чоловіки, які працювали у полі, вдягали захисні окуляри і пов'язували обличчя носовичками від бруду.

Земля у долині була родюча, багата, а схили вкрилися лише тоненьким прошарком орного ґрунту, не глибшого за корінець трави; і що вище у гори, то тонше ставав цей ґрунт, проступав кремій, а вже за чагарниками тягся кремений гравій, який сліпучо відпромінював сонце.

Я говорив про багаті роки, коли йшли рясні дощі. Але бували й сухі роки, і вони наводили жах на долину. Вода приходила тридцятирічним циклом. Бувало по п'ять чи шість вологих чудових років, коли дощів могло випадати від дев'ятнадцяти до двадцяти п'яти дюймів, і тоді земля аж співала травою. Потім приходили шість або сім непоганих років з дванадцятьма-шістнадцятьма дюймами осадів. А тоді вже підступали сухі роки, коли випадало лише сім-вісім дюймів дощу. Земля висихала, трави виростали на кілька злиденних дюймів, а у долині виникали великі лисі струпи. Віргинські дуби ніби вкривалися коростою, а полин був сірий. Земля тріскалася, струмки висихали, худоба мляво жувала сухе гіллячко. От тоді фермерів і переповнювала відраза до долини Салінас. Корови

худли і подеколи вмирили з голоду. Люди мусили тягати воду в діжах на свої ферми, щоб бодай мати що пити. Деякі родини продавали своє майно за безцінь і виїжджали. Але у сухі роки люди ніколи не забували про родючі, проте у родючі роки вони геть забували про сухі й нужденні. І так було завжди.

2

Такою була видовжена долина Салінас-Веллі. Її історія схожа на історію усього штату. Спершу там були індіанці, меншовартісний нарід, позбавлений енергії, винахідливості й культури, що живився хробаками й моллюсками, бо їм було ліньки полювати чи рибалити. Їли вони усе, що траплялося під руку, і нічого не вирощували. Вони розтирили гіркі жолуді на борошно. Навіть їхні бойові дії скидалися на вимучену пантоміму.

Потім розвідувати ці краї прийшли жорсткі, сухі іспанці, жадібні й практичні, і їхня жадоба була жагою золота або Господа. Вони колекціонували душі, як колекціонують коштовності. Вони збирали гори, річки, цілі небокраї, як нині людина може дістати право на забудівлю. Ці суворі, бездушні чоловіки безупинно сновигали вздовж узбережжя. Дехто з них отримував дарчі розміром у ціле князівство від королів Іспанії, які й гадки не мали про такі дари. Оті перші володарі осідали в бідних феодальних поселеннях, і їхня худоба вільно паслася й розмножувалася. Час од часу володарі забивали худобу задля шкіри й жиру, а м'ясо залишали грифам і койотам.

Коли прийшли іспанці, вони почали давати імена усьому, що бачили. То є перший обов'язок будь-якого першопрохідця — обов'язок і привілей. Треба назвати

об'єкт, перш ніж занести його на свою саморобну мапу. Звісно, вони були люди релігійні, а ті, хто вміли читати, писати, занотовувати події і малювати мапи, були невблаганні, невтомні священики, які мандрували разом із вояками. Ось чому першими назвами місць були імена святих або найменування релігійних свят, котрі відзначали на стоянках. Святих багато, але й вони не безкінечні, тому ми знаходимо повтори у перших назвах. Ми маємо Сан-Мігель, Святий Михаїл, Сан-Ардо, Сан-Бернардо, Сан-Беніто, Сан-Лоренцо, Сан-Карлос, Сан-Францискіто. А потім свята — Натівідад, тобто Різдво; Насімієнте, тобто Народження; Соледад, тобто Самотність. А ще місця називали залежно від настрою експедиції на той час: Буена Есперанца — Добра Надія; Буена Віста — бо вид був гарний; або Чуалар, бо воно було миле. Слідом пішли описові назви: Пасо-де-лос-Роблес — через дуби, що там росли; Лос-Лаурелес — через лаври; Туларсітос — через очерет на болоті; і Салінас — бо луг там був білий, як сіль.

Далі місця почали називатися іменами звірів і птахів: Габіланес — через яструбів, що літали у тих горах; Топо — через кротів; Лос-Гатос — через диких котів. Іноді підказка приходила від особливості самого місця: Тассахара — чашка й блюдце; Лагуна Сека — сухе озеро; Корраль де Терра — земляна огорожа; Параїсо — бо було схоже на рай.

А потім прийшли американці — іще жадібніші, бо їх було ще більше. Вони відбирали землі, переробляли закони, щоб закріпити свої права. І через усю землю простяглися фермерські угіддя, спершу в долинах, згодом на гірських схилах, — невеличкі дерев'яні будиночки, криті скалками мамонтового дерева, загороди із розщеплених жердин. Де тільки з-під землі

вигулькував струмочок, там миттєво виростала хатка, і родина росла й розмножувалася. Пагони червоної герані і трояндових кущів висаджували на подвір'ях. Замість звірячих стежок виникали сліди від коліс возів, а серед жовтої гірчиці ширилися поля кукурудзи, ячменю і пшениці. Що десять миль битими шляхами траплялися крамниця і кузня, і вони становили ядро майбутніх містечок, Бредлі, Кінг-Сіті, Грінфілд.

Американцям більше, ніж іспанцям, подобалося називати місця іменами людей. Коли долини отримали свої назви, місця почали називати на честь подій, що там відбувалися, і для мене це найзахопливіше з усіх імен, тому що кожне ім'я натякає на якусь забуту історію. Я думаю про Больша Нуева — новий гаманець; Морокохо — кульгавий мавр (хто він такий і як там опинився?); Каньйон Шаленого Коня, і Щабель Мустанга, і Каньйон Розхристаної Сорочки. Назви місць несуть відбиток людей, які їх придумали: побожний чи безбожний, описовий, поетичний або зневажливий. Можна назвати будь-яке місце Сан-Лоренцо, але Каньйон Розхристаної Сорочки чи Щабель Мустанга — то зовсім інша річ.

Вітер свистів у поселеннях після полудня, і фермери почали насаджувати захисні лісосмуги з евкаліптів, щоб не допустити здування родючих ґрунтів. Так ішли справи у долині Салінас-Веллі, коли мій дід привіз туди свою дружину і поселився на гірських схилах на схід від Кінг-Сіті.